

Jméno a příjmení studenta: Vít Volný

Téma bakalářské práce: Reflexe makedonské otázky v českých cestopisech v první polovině 20. století

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Vojtěchovský, Ph.D.

Cestopisná literatura je přitažlivým a čtenářsky vděčným žánrem a svým charakterem (a bezprostředností) i užitečným pramenem. Zároveň však klade nároky na čtenáře, který musí přistupovat k textu jako k dobové a subjektivní projekci, ovlivněné osobní zkušeností a vlastními postoji autora. Analýza textů proto vyžaduje průpravu a obezřetnost, aby se tak nestala pouhým popisem a konstatováním, které autor zaznamenal. Badatel tak musí rozpoznat motivy autora a číst i mezi řádky informace, které do textu pronikly mimoděk a mohou mít pro nás cennou výpovědní hodnotu.

Jak z názvu bakalářské práce vyplývá, Vít Volný se zaměřuje především na analýzu českých cestopisů v první polovině 20. století. Zároveň však text vhodně doplňuje i o cestopisy, které byly sepsány již na konci 19. století a vyjadřují se k tzv. makedonské otázce. Nutno říci, že bez takového uvedení a nastínění vývoje reflexe makedonské otázky v české společnosti, by tato bakalářská práce byla pouhou samoučelnou studií, bez jakéhokoliv kontextu.

Výhodou pro Víta Volného byl fakt, že odkazy na české cestopisy a dobové články, týkající se Makedonie, lze dohledat v několika studentských pracích a publikacích. V úvodní části, která se zabývá použitou literaturou, Vít Volný také tyto diplomové práce zmiňuje a zároveň je i hodnotí. Poněkud menší prostor věnuje zhodnocení sekundární literatury, která se sice bezprostředně netýká ústředního tématu práce, zároveň ji však hojně využívá pro úvodní části práce, kde nastiňuje vývoj makedonské otázky.

S tím je spojena i otázka, zda výběr literatury pro zpracování těchto kapitol byl relevantní. To se týká například využití práce P. Rosůlka, jehož kniha Makedonie se soustředí na novodobé a současné období dějin Makedonie a úvodní části této práce nejsou zpracovány na základě systematického výzkumu starších dějin. Na obranu Víta Volného však nutno dodat, že výběr kvalitní literatury typu syntéz, která by nebyla zatížena nacionálními postoji nebo schématy, je dosti omezený a badatel je odkázán spíše na dílčí studie. Zde by bylo možné vyzdvihnout autory jako Ivo Banac nebo Ulf Brunnbauer, kteří své studie postavili na kritické analýze pramenů. Pro účely bakalářské práce by však byl takový podrobný výzkum neúměrný a proto můžeme být k určitému zjednodušení, která jsou v textu patrná, shovívaví. Ocenit lze i krátký exkurz do metodologie konceptu obrazu Balkánu, jejich různé interpretace pak diplomant vzájemně konfrontuje.

Struktura textu je pro účely zpracování zadaného tématu zvolena logicky a přehledně (nicméně občas příliš kopíruje jednotlivé kapitoly Dějin Makedonie J. Rychlíka a M. Kouby). Vít Volný v úvodu své práce poctivě přiznává, že jeho ambicí nebylo „vysvětlit podstatu makedonské otázky“ (str. 7). Vzhledem k tomu, že analyzovaným tématem je právě makedonská otázka, nemohl se pochopitelně objasnění tohoto fenoménu balkánské politiky zcela vyhnout. Snahou autora bylo především nastínění klíčových momentů ve vývoji makedonské otázky a její zasazení do historického kontextu. Paralelně přitom ukazuje, jakým způsobem na tuto problematiku reagovala česká veřejnost a jak se její smýšlení lišilo od západních pozorovatelů.

V textu bohužel některé tyto klíčové faktory poněkud zapadají. Kupříkladu by si zasloužilo větší pozornosti objasnění a zdůraznění role náboženské příslušnosti v osmanském systému (rozdělení podle náboženských komunit do tzv. millétů). Význam role bulharského exarchátu a dalších církví, skrze něž působily v Makedonii jednotlivé národnosti propagandy, by pak byl myslím jasnější a srozumitelnější.

Vývoj směřující k vytvoření makedonského národa nebyl jednoznačně přímočarý - jak se snaží

systematicky dokazovat makedonská historiografie. Vít Volný se tedy ve své práci zabývá i účelově vytvářenými koncepty zdůrazňujícími makedonská regionální specifika (str. 16-17). Pokud měly na srbské straně sloužit k otupení vlivu (především) bulharské propagandy, mezi bulharskými intelektuály a v levicově orientovaných kruzích žijících v emigraci, měly za účel zamezení dalšího destruktivního vlivu propagand na makedonské obyvatelstvo, které bylo vystaveno neustálým represím. Na základě některých dochovaných pramenů lze soudit, že později Kominternu sledovala především vyřešení antagonismů mezi srbským a bulharským národem, čehož mělo být dosaženo národnostním odlišením Makedonců od obou národů v rámci společné federace. Zde by proto bylo vhodné tyto různé motivace odlišit. Zcela souhlasit nemůžu se zjednodušeným výkladem odlišnosti dnešní makedonštiny od bulharštiny (str. 12), neboť podstatnější vliv než byl vliv srbštiny v meziválečném období, mělo patrně politické rozhodnutí komunistického vedení z 2. poloviny 40. let 20. století.

Složitost výkladu makedonské otázky dokazuje i jistá disproporčnost bakalářské práce Víta Volného, kdy je úvodu do problematiky věnován poměrně velký prostor. Tento krok však vnímám z výše uvedených důvodů jako nutný.

Samotnému tématu, tj. českým cestopisům se věnuje poslední část práce. Komentáře k jednotlivým cestopisům jsou doplněny o citace, diplomant rovněž uvádí, komu byly jejich texty určeny a jaké a proč měly ke zmíněné otázce postoj. Cestopisy, které se věnovaly meziválečnému období, se pak v naprosté většině soustředí na popisy vardarské části Makedonie, která připadla Srbsku. Díky srovnání s předchozími cestopisy tak mohl diplomant dojít k závěru, že oproti předešlému období se autoři věnují makedonské otázce mnohem méně, ba se jí téměř vyhýbají. I toto zjištění má svou vlastní výpovědní hodnotu a diplomant také nabízí několik vysvětlení. Jednak se mohlo jednat o citlivou politickou otázku, které se záměrně vyhýbali, na druhé straně mohli autoři akceptovat současný stav jako fakt a makedonskou otázku považovali rozdělením Makedonie za uzavřenou. Jak správně dodává, hlavní analyzovaní autoři J. Komárek a L. Kuba také cestovali do vardarské Makedonie za jiným účelem, než bylo studium místních poměrů a sledovali své vlastní badatelské cíle.

Zajímavým postřehem je výklad Komárkova hodnocení činnosti VMRO před první světovou válkou, kterou označuje za organizaci, jejíž cílem bylo „obnovení jakéhosi makedonského státu“ (str. 42). Jelikož byly tyto vzpomínky zaznamenány autorem až na začátku 40. let 20. století, Vít Volný ji hodnotí jako retrospektivní projekci ovlivněnou znalostí dalšího vývoje.

Výčet a popis cestopisů z první poloviny 20. století Vít Volný uzavírá knihou Karla Konráda Jugoslávské kolo, která byla vydána v roce 1956. Dobře tak poukazuje na změnu postoje k národnostní otázce v Makedonii, která se stala součástí jugoslávské federace. Poněkud zavádějící a nepřesné může mít konstatování, že autor „hořekoval nad údělem makedonského obyvatelstva v pirinské, a hlavně egejské Makedonii“ (str. 52). Lze pochybovat o tom, že by se Konrád kriticky vyjadřoval k údělům Makedonců v tehdejším Bulharsku a z textu to ani nevyplývá. Stylistická úroveň textu je spíše průměrná avšak rozsahem a využitím dobových pramenů plně odpovídá nárokům bakalářské práce. Práci proto doporučuji k obhajobě a hodnotím ji velmi dobře.

V Praze 2. 6. 2017

Eliška Mlynáriková